כיתה י' | תנ"ך | שיעור 4 מתוך 7 | 45 דק' | בראשית לג, א-כ

ממלכתי: סיפורי האבות בבראשית נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי ודיון ערכי); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ומדרש); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

המפגש עם עשו: "וירץ עשו לקראתו ויחבקהו"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את מהלך הפגישה בין יעקב לעשו ואת הפרידה ביניהם (לג, א-יז)
- התלמידים ינתחו את הנקודות על "וישקהו" ואת המשפט "ראיתי פניך כראת פני אלהים" בעזרת רש"י וספורנו
- התלמידים ידונו בפיוס בין אחים: מה נדרש כדי לסלוח, והאם פיוס מחייב קרבה

❓ השאלה הגדולה של השיעור

האם עשו באמת סלח? ומה ההבדל בין פיוס לבין חזרה לקרבה?

"וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ, וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ; וַיִּבְכּוּ" (לג, ד). אבל כמה פסוקים אחר כך כל אחד הולך לדרכו (לג, טז-יז).

🧪 פתיחה

שואלים: שני חברים שרבו לפני שנים נפגשים במקרה. מה צריך לקרות כדי שנאמר שהם "השלימו"? חיבוק? התנצלות? לחזור להיות חברים? רושמים תשובות ושומרים לסוף השיעור.

📖 הסבר למורה

יעקב רואה את עשו מגיע עם ארבע מאות איש ומסדר את המשפחה: השפחות וילדיהן ראשונים, לאה וילדיה אחריהם, ו"וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים". הוא עצמו "עָבַר לִפְנֵיהֶם" ומשתחווה "שֶׁבַע פְּעָמִים, עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו". התגובה מפתיעה: "וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ". השניים בוכים יחד, אחרי עשרים שנה של פחד.

השיחה על המנחה (לג, ה-יא): יעקב קורא לעצמו "עבדך" ולעשו "אדני". עשו אומר "יֶשׁ־לִי רָב; אָחִי, יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ", ויעקב מתעקש: "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ, כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים – וַתִּרְצֵנִי", ובפסוק יא: "קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי". הקורא שומע הד לפרק כז, שבו לקח יעקב את ברכת עשו. **קריאה שלנו** (לא ציטוט): יעקב מנסה להחזיר לעשו משהו מן הברכה שלקח, וכך לסגור את החוב.

הפרידה (לג, יב-כ): עשו מציע ללכת יחד, ויעקב מסרב בנימוס: הילדים רכים והצאן עלות, "עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי, שֵׂעִירָה". בפועל יעקב הולך לסכות ומשם לשכם, ועשו חוזר לשעיר. הפרק מסתיים ב"וַיָּבֹא יַעֲקֹב

שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם", בקניית חלקת השדה ובמזבח "אֵל, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל": השם החדש מן הלילה ביבק נעשה שם של מקום פולחן.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

בראשית פרק לג, פסוקים א-כ

(א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו, וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא, וְעִמּוֹ, אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ; וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים, עַל־לֵאָה וְעַל־רָחֵל, וְעַל, שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת.

(ב) וַיָּשֶׂם אֶת־הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן, רִאשֹׁנָה; וְאֶת־לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים, וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים.

(ג) וְהוּא, עָבַר לִפְנֵיהֶם; וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים, עַד־גִּשְׁתּוֹ עַד־אָחִיו.

(ד) וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ, וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ; וַיִּבְכּוּ.

(ה) וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו, וַיַּרְא אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים, וַיֹּאמֶר, מִי־אֵלֶּה לָךְ; וַיֹּאמַר – הַיְלָדִים, אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ.

(ו) וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן, וַתִּשְׁתַּחֲוֻיִן.

(ז) וַתִּגַּשׁ גַּם־לֵאָה וִילָדֶיהָ, וַיִּשְׁתַּחֲווּ; וְאַחַר, נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל – וַיִּשְׁתַּחֲווּ.

(ח) וַיֹּאמֶר, מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי; וַיֹּאמֶר, לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי.

(ט) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו, יֶשׁ־לִי רָב; אָחִי, יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ.

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב, אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ, וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי, מִיָּדִי: כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ, כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים – וַתִּרְצֵנִי.

(יא) קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ, כִּי־חַנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל; וַיִּפְצַר־בּוֹ, וַיִּקָּח.

(יב) וַיֹּאמֶר, נִסְעָה וְנֵלֵכָה; וְאֵלְכָה, לְנֶגְדֶּךָ.

(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים, וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר, עָלוֹת עָלָי; וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד, וָמֵתוּ כָּל־הַצֹּאן.

(יד) יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי, לִפְנֵי עַבְדּוֹ; וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי, לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים, עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי, שֵׂעִירָה.

(טו) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו – אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ, מִן־הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי; וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה, אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי.

(טז) וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ, שֵׂעִירָה.

(יז) וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה, וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת; וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת, עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת.

(יח) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם, אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, בְּבֹאוֹ, מִפַּדַּן אֲרָם; וַיִּחַן, אֶת־פְּנֵי הָעִיר.

(יט) וַיִּקֶן אֶת־חֶלְקַת הַשָּׂדֶה, אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלוֹ, מִיַּד בְּנֵי־חֲמוֹר, אֲבִי שְׁכֶם – בְּמֵאָה, קְשִׂיטָה.

(כ) וַיַּצֵּב־שָׁם, מִזְבֵּחַ; וַיִּקְרָא־לוֹ – אֵל, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפסוקים המלאים בקישורים למטה.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "וַיִּשָּׁקֵהוּ" (בראשית לג, ד; בתורה יש נקודות מעל המילה)

💭 **מפרשים:** רש"י מביא מחלוקת. יש שדרשו "שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ", ורבי שמעון בר יוחאי אומר: "שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ".

📜 **כתוב:** "כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ, כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים" (בראשית לג, י)

💭 **מפרשים:** רש"י: הפנים של עשו "חֲשׁוּבִין לִי כִּרְאִיַּת פְּנֵי הַמַּלְאָךְ, שֶׁרָאִיתִי שֵׂר שֶׁלְּךָ", וגם "עַל שֶׁנִּתְרַצֵּיתָ לִמְחֹל עַל סֶרְחָנִי". הפגישה עם עשו מתקשרת ללילה ביבק.

📜 **כתוב:** "וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ" (בראשית לג, ד)

💭 **מפרשים:** ספורנו: "נֶהְפַּךְ לִבּוֹ כְּמוֹ רָגַע בְּהַכְנָעוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב". לפי ספורנו, הענווה של יעקב היא שהפכה את לב עשו.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. פתיחה: מה פירוש "להשלים"? (4 דקות)
2. קריאה: לג, א-ד; סידור המשפחה וההשתחוויה (7 דקות)
3. "וישקהו" והנקודות: רש"י ורשב"י; ספורנו (9 דקות)
4. השיחה על המנחה (ה-יא): "יש לי רב" מול "יש לי כל", ו"קח נא את ברכתי" (10 דקות)
5. הפרידה והדרך לשכם (יב-כ): למה יעקב לא הולך עם עשו? (8 דקות)
6. חזרה לשאלת הפתיחה, דיון ערכי וכרטיס יציאה (7 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. איך סידר יעקב את בני משפחתו לפני הפגישה, ומה עשה הוא עצמו (לג, א-ג)?
2. למה יעקב מסרב להצעת עשו ללכת יחד (לג, יב-יד)?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. מה שתי הדרשות על הנקודות שמעל "וישקהו"? איזו מתאימה יותר לפסוקים שאחריה?
2. מה הקשר בין "קח נא את ברכתי" (לג, יא) לפרק כז?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם אפשר לסלוח בלי שהפוגע התנצל במילים? מה עשה כאן יעקב במקום התנצלות?
2. האם פיוס מחייב לחזור לקרבה, או שמותר לשמור מרחק? נמקו לפי הפרק.

🏁 סיכום השיעור

הפגישה שיעקב פחד ממנה הסתיימה בחיבוק ובבכי. יעקב משתחווה, נותן מנחה ו"ברכה", ועשו מוותר. ובכל זאת האחים נפרדים, וכל אחד הולך לדרכו. הפרק מלמד שפיוס אפשרי, וגם שפיוס אינו תמיד חזרה לקרבה.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב: "לדעתי עשו (סלח / לא סלח) באמת, כי _____".

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ספרותית: ההיפוך בין הציפייה (ארבע מאות איש) לבין המפגש (ריצה, חיבוק, בכי).
- "קח נא את ברכתי": השבת הברכה כסגירת מעגל עם פרק כז (קריאה ספרותית שלנו, לא פירוש מסורתי).
- דמותו של עשו: האם הוא מתגלה כאן כדמות חיובית? מה משתנה בתמונה שקיבלנו בפרקים כה-כז?
- דיון פתוח: סליחה, פיוס וגבולות; מתי נכון לשמור מרחק גם אחרי השלמה.

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- רש"י (לג, ד): מחלוקת על הנקודות; רשב"י: "הֲלָכָה הִיא בְּיָדוּעַ שֶׁעֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב", ובכל זאת נכמרו רחמיו.
- ספורנו (לג, ד) ורמב"ן (לג, טו): הפגישה כ"פרשת גלות" ועצה לדורות ביחס לבני עשו.
- רש"י (לג, יח) "שָׁלֵם בְּגוּפוֹ... שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ... שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ": השלמות שיעקב מגיע איתה לארץ.
- מידות: ענווה ("עבדך") והכרת הטוב ("כִּי־חַנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל"); רש"י מבחין בין "יש לי רב" של עשו ל"יש לי כל" של יעקב.

💡 הערות למורה

הדיון על סליחה עלול להעלות סיפורים אישיים; כדאי להשאיר אותו ברמה הכללית. שאלת הפתיחה חוזרת בסוף השיעור, וכדאי להשוות את התשובות לפני ואחרי הקריאה. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

מהלך הפגישה, הנקודות על "וישקהו" ברש"י, "יש לי רב" מול "יש לי כל", "קח נא את ברכתי" והקשר לפרק כז, שאלה בסגנון בגרות ומחוון. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- בראשית לג (מכון ממרא)
- רש"י על בראשית לג, ד (ספריא)
- ספורנו על בראשית לג, ד (ספריא)
- רש"י על בראשית לג, י (ספריא)
- רש"י על בראשית לג, יא (ספריא)
- רמב"ן על בראשית לג, טו (ספריא)
- רש"י על בראשית לג, יח (ספריא)

מחוון: המפגש עם עשו: "וירץ עשו לקראתו ויחבקהו"

1. יעקב: "וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים". עשו: "וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ, וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ".
2. יש שדרשו "שֶׁלֹּא נְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ"; רשב"י: "שֶׁנִּכְמְרוּ רַחֲמָיו בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וּנְשָׁקוֹ בְּכָל לִבּוֹ". נימוק אפשרי: הבכי המשותף והוויתור על המנחה מתאימים לרשב"י; החשש של יעקב והפרידה מתאימים לדרשה הראשונה.
3. רש"י: יעקב אמר "כל", כלומר "כָּל סִפּוּקִי", ועשו "דִּבֵּר בִּלְשׁוֹן גַּאֲוָה": "רב", יותר מצרכו. יעקב מסתפק, עשו מתגאה.
4. בפרק כז יעקב לקח את "ברכת" עשו. כאן הוא נותן לו "ברכה" (מתנה). אפשר להבין זאת כניסיון להחזיר ולתקן (קריאה ספרותית שלנו).
5. רש"י: פני עשו "חֲשׁוּבִין לִי כִּרְאִיַּת פְּנֵי הַמַּלְאָךְ, שֶׁרָאִיתִי שַׂר שֶׁלְּךָ". בלילה ביבק נאמר "כִּי־רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים"; עכשיו יעקב פוגש את פני אחיו.
6. עשו "לְדַרְכּוֹ, שֵׂעִירָה", יעקב "נָסַע סֻכֹּתָה" ואחר כך לשכם. הם נפרדים בשלום, אבל לא חיים יחד.
7. א. שתיים מתוך: הריצה, החיבוק והבכי (ד); "יֶשׁ־לִי רָב; אָחִי"; "וַתִּרְצֵנִי"; עשו מציע ללוות את יעקב (יב). ב. ראיה: יעקב מסרב ללכת עם עשו, והולך לסכות ולא לשעיר (יד-יז). עמדה: החלטה נבונה (רמב"ן: יעקב "לֹא הָיָה חָפֵץ בָּהֶם וּבַחֲבוּרָתָם כְּלָל") או החמצה. ניקוד מוצע: א 8 (2 × 4); ב 12 (ראיה 4, פרשן 4, עמדה מנומקת 4).

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ורשב"ם מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה׳ מובא בכתיב ה׳. ממלכתי: סיפורי האבות בבראשית נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי ודיון ערכי); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ומדרש); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.